

enoletni prostovoljec, sin g. Ferdinanda Sorsaka, revidenta Južne železnice v Mariboru — Kruta usoda ni dovolila, da bi se iz cveta razvil sad, ki bi od njega dobivala poživljajočo hrano draga naša domovina! Bodiljubemu mlademu tovarišu blag spomin v knjigi naše črno-obrobijene zgodovine!

ZBIRKA ZA POLJAKE.

Poljski pomožni odbor v Švici, čigar načelnik je bil Henrik Sienkiewicz, je razglasil, da je papež na njegovo prošnjo pozval katoliške škofe, naj nabirajo milodare za Poljake, prizadete po vojni, na kateri poziv so nabrali 3.791.293 frankov.

VOJNI STROŠKI.

Kolikor je mogoče že sedaj izračunati skupne vojne stroške, sta izdali osrednji velesili s svojimi zavezniki do 1. oktobra 1916 okroglo 74¼ do 76¼ milijarde mark za vojno, naši nasprotniki pa 162 milijard mark. Vse vojujoče se države skupaj so tedaj dale za vojno do 1. oktobra 1916 približno 238 milijard mark. Od te vsote pade na račun naših sovražnikov okroglo dve tretjini. Ogromnost gornje vsote si moremo komaj predstaviti. Ako bi se vsa vsota izdala v bankovcih po sto mark ter bi položili bankovec poleg bankovca, bi dobili 476.000 km dolgo črto, ki bi segla 12krat krogkrog zemlje. Potnik, ki bi vsak dan premeril 20 km, bi potreboval 65 let, da bi prišel do konca te črte. Ako bi hoteli svo vsoto izplačati v novcih po 1 marko ter bi šteli brez vsakega prestanka noč in dan tako, da bi prištedi vsako sekundo 1 marko, bi potrebovali 7500 let, da bi naštedi vso vsoto.

VIRIBUS UNITIS!

O narodni koncentraciji piše češki poslanec Udržal v „Venkovu“ tako-le: Glejmo v teh izrednih razmerah, ki so nam dali moči uedinjenja, da z vsemi sredstvi zagotovimo bodočnost svojemu narodu! Delujmo s povečano intenzivnostjo za ohranitev neodvisnosti in večanja države, ki v njej živimo! Delujmo za utrditev države, s katero nas spajajo trdne zgodovinske vezi, vsebujoče toliko žive sile, da je ne bo možno več dalje prezirati. Avstrijska državna ideja — enakost vseh narodov, ki tvorijo to državo — se ravno po svetovni vojni zgošča in poglablja. Sedanjost je priprava za ta zgodovinski trenutek, ki se, ako bi ga zamudili, ne povrne več! Od vseh smeri sveta nam zvene vsak dan nasproti glasovi, da živimo notri v sredini dogodkov, kakršnih zgodovina sveta še ni zapisala. Ne bodimo gluhi in ustvarimo si zdrav pojmovno svetovno-zgodovinsko trenutku. Postrimo vse svoje čute, da bodočnost ne poreče kdaj o nas, da smo bili ravno v največjih časih najmanjši! Danes ni časa za kritiziranje, ali ima ta ali ona stranka več pravice ali sposobnosti za vodstvo naroda! Združili smo se na načelu absolutne večine, in s tem je dano vse. Posamezne osebe in stranke imajo možnost, da na enakem temeljnem pogovoru uveljavljajo svojo potenco. Vsakdo je dobrodošel, za vsakogar je dovolj prilike, da pomaga celoti h koristi. Vojna se navadno računa najmanj dvakratno. Vojna šola daje v malo dneh več spoznavati, nego se moremo v miru naučiti med celo človeško dobo. Mi živimo hitro. Vsi prihajamo poznavalci sveta, in celo mladina pridobiva izkustva starčkov. Iz spoznanja, da je le v edinstvu rešitev, sta nastala češka zveza in narodni odbor. — Glejmo, da ti organizaciji, porojeni sredi krvave svetovne poplave, ostaneta za bodočnost vidni simbol češke politične zrelosti! V tej svetovni krvavi poplavi nastaja tudi za nas Slovence neodklonljiva dolžnost, da

ovijem. Kar pridrvi silen puh ter mi odnese čepico. Pled oigram tudi čez glavo, a pri tem mi očala zdrknejo z oči. Hipoma sem bil do ramen v snegu, zašel sem v — zamet. Videl nisem ničesar, kadilo pa se je okrog mene in pihalo, da je bilo joj... Klical sem na pomoč, a kdo bo slišal to; saj ni bilo nikogar na cesti, pa če bi tudi bil, saj je burja s svojim vriščem in tuljenjem preglasila moj glas! Na vse pretege sem se mučil v snežnem grobu, uporabljajoč do skrajnosti vse svoje sile, da se izkoberam iz njega. Naposled se mi to vendar posreči. Ves izmučen prilazem spet na cesto, ki je bila tu brez snega. In po vseh štirih koberam ob prazninah naprej. Trdno k tlom pribuljen, ves potan od silnega napora, prilazem po dolgotrajnem borenju do šolskega poslopja. Komaj sem imel še tolikanj moči, da sem odprl dur. Na pol živ pridem v svojo sobo, tu se sredi nje zgrudim ter zaspim, kakršen sem bil, nevedoč — še danes — kako in kdaj... Ko se v jutro prebudim, se hitro vzpnem, poravnam urno zgubano svojo obleko ter si zvarim zajtrk.

se pokažemo političsko zrele v smislu gornjih izvajanj poslanca Udržala! Na delo, da ne bo prepozno!

NEMŠKI NATIONALVERBAND.

Nemški Nationalverband razglša svoj program za preuredbo monarhije ter se je dne 20. t. m. posvetoval na njegovi podlagi o svojem stališču do bodoče vlade. V priobčenem programu zahtevajo trajno zvezo z Nemčijo; srednjeevropsko gospodarsko združenje; tako premembo ustave, da bodo notranji boji v državi omejeni na najmanje, kar je mogoče; tako uvedbo državno-pravnega razmerja z Ogrsko, da bo trajala trgovinska in carinska pogodba vsaj 25 let; izločitev Galicije, ki osvobodí državo „neznosne slovanske nadsile“; zagotovitev dela zmožnosti državnega zboru; uredbo jezikovnega vprašanja (nadveljavo nemškega jezika in ohranitev enotnega značaja nemških provinc); notranji uradni in občevalni jezik in uredbo jezikovnih pravic drugih narodov v okrajih, koder prebivajo; uredbo šolskih razmer, zlasti določbo, da je dovoljeno snovati visoke šole in jih preurejati in odpravljati le potom zakona, in končno določbo, da se smejo v nemških deželah snovati samo nemške šole.

VAŽNA RAZSODBA UPRAVNEGA SODIŠČA GLEDE PODPOR.

Z odločbo št. 5252/1916 je upravno sodišče na Dunaju razsodilo, da morajo okrajne komisije za preživljanje dati podporo tudi v slučaju, če je vpoklicanec družino ali svojece podpiral samo z majhnim zneskom. Neka mati se je namreč pritožila na upravno sodišče, ker ji je okrajna komisija prošnjo zavrnila, češ, da ji je sin pošiljal na leto komaj po 100 K. — To je za marsikoga važna razsodba, ki morate o njej prizadete obvestiti, da pridejo do svoje pravice!

POLJAKI V ŠLEZIJI.

Poljaki v Šleziji so objavili v svojem glasilu izjavo, ki se v njej izrekajo proti posebnemu stališču Galicije z motivacijo, da bi to posebno stališče pomenilo težko oškodovanje narodnega razvoja v Šleziji živečih Poljakov.

OGRSKI UČITELJI V VOJNI.

V vojno službo je bilo poklicanih na Ogrskem 15.797 učiteljev. Od teh jih je 4.448 oproščenih, 2.171 jih opraviča vojaško pomožno službo, 9.178 jih je na bojiščih in 293 učiteljev je že padlo.

DELO SLOVENSKEGA UČITELJSTVA ZA „RDEČI KRIŽ“ IN DRUGE VOJNO-POMOŽNE SVRHE.

Vodstvo ljudske šole v Srednji vasi v Bohinju 29 K 10 vin; šolska mladina v Stari Oselici 15 K; učitelstvo in šol. mladina v Šklednju 30 K; isti 10 K; učiteljski zbor slovenske ljudske šole v Barkovljah 23 K; učenci slovenske ljudske šole v Rojanu 20 K 66 vin.; učiteljski zbor slovenske ljudske šole v Barkovljah 10 K; tovariš Katnik, učitelj CM. šol v Trstu, nabral 200 K; učenci okoliške deške šole v Celju darovali ob III. štajerskem vojaškem dnevu 34 K 92 vin.; šolsko vodstvo v Horjulu 46 K 63 vin.; učenke IV. razreda licejske ljudske šole v Ljubljani 20 K 46 vin.; učitelstvo slovenske ljudske šole na Vrdeci 50 K; šolsko vodstvo v Št. Vidu nad Ljubljano 7 K; šolsko vodstvo Vrh sv. Treh kraljev 5 K; učiteljica Ivanka Nagu-Zalokarjeva v Orehovi 12 K; skupaj 513 K 77 vin.

V zadnji številki izkazanih 226 135 K 92 v.

Danes izkazanih 513, 77 v.

Dostej nabranih 226.649 K 69 v.

Skrbele so me najbolj očala. A glej, dobim jih zatakneje v pledu. To je bila sreča! Ne vem, kako bi sicer šlo v šoli. — Počutil pa sem se povsem zdravega. Prvo poizkušnjo burje sem torej dobro prebil. Le o čepici sem ob obedu omenil, da mi jo je odneslo. Niso se mi mogli dosti načuditi, da sem jo tako srečno odnesel iz te praske. Burja je ta dan še pihala, a brez snežnega meteža, proti večeru pa se je poglela skoraj povsem.

Cez 14 dni pa mi je donesel v šolo učenec moje izgubljene čepice. Našel jo je za podružnično cerkvijo, kakšnih 20 minut oddaljeno od kraja, kjer mi jo je odnesla hudomušna burja. Tako je bila tudi ta škoda poravnana. —

Človek pa naj nikoli ne precenjuje lastnih moči, zlasti če ne pozna okoliščin, ter naj vedno sluša glas izkušenega domačina! Slamoštev.

V. VOJNO POSOJILO.

Učiteljica Helena Levstikova v Dobrni pri Celju 100 K; nadzornik Ivan Nekerman v Trstu 1000 K; učenka Marija Šiška v Ljubljani 100 K, učenka Nada Tavčarjeva v Ljubljani 100 K; neimenovan nadučitelj 200 K; potom šolskega vodstva na Colu pri Vipavi podpisanih 30.800 K; Družba sv. Cirila in Metoda 4000 K; skupaj 36.300 K.

SREDNJE ŠOLE.

Za V. vojno posojilo so podpisali: Realka v Idriji 1000 K; profesor B. Baebler v Idriji, sedaj nadporočnik v vojni službi, 5000 K; podporna društva II. drž. gimnazije v Ljubljani 300 K; skupaj 6.300 K.

Zadnji izkazanih	39.554 K 11 v.
Danes izkazanih	6.300 „ — „
Dostej nabranih	45.854 K 11 vin.

DENARNI USPEH DELA SLOVENSKEGA UČITELJSTVA V DOBI VOJNE DO DANES.

Glasom izkazov v „Učit. Tovarišu“.

Za „Rdeči križ“ itd.	226.649 K 69 v.
III. vojno posojilo	278.748 „ 69 „
IV. „ „	2.759.338 „ — „
V. „ „	36.300 „ — „
Srednje šole	45.854 „ 11 „
Končna vsota	3.346.890 K 49 v.

Fran Levce in Fran Hubad.

(Konec.)

Hubad je prišel službovat v domačo deželno šolo l. 1895, ko je na izrečno prošnjo naučnega ministristva prevzel ravnateljstvo moškega in ženskega učiteljskega v Ljubljani. Na Dunaju so mu dali zagotovilo, da pride lahko vsak čas nazaj, ako bi mu v Ljubljani ne prijalo, Hubad pa ni več ostavil Ljubljane, kar dokazuje, da je dobil v središču slovenske zemlje delokrog, kjer se je dobro počutil in kjer je lahko razvijal svojo delavnost — to tem lažje, ker ga je štivil Dunaj ter mu dajal moč njegov vpliv nazgoraj in naspodaj.

Kot gimnazijski profesor je služboval v Ptuj in Gradcu, potem pa je bil pozvan za referenta v naučno ministristvo, kjer mu je bil sotrudnik rojak dr. Primožič, sedaj deželni šolski nadzornik v Dalmaciji — vljuden in simpatičen mož, postrežljiv pospeševalec slovenskega šolstva.

Dasi je Hubad prebil vsa svoja mlajša leta v tujini, v nemških ali pomembnih krajih, vendar ni njegovo narodno prepričanje nikoli omahovalo ali celo omahnilo iz svetlega okvirja značajnosti: Hubad je ostal Slovenec koš dijak, suplent, profesor, referent, ravnatelj, deželni šolski nadzornik in dvorni svetnik! Vse svoje žive dni je hrepenel pomagati slovenskemu šolstvu do razvitka in napredka. Vse svoje žive dni je objemal slovensko mladino z iskreno ljubeznijo. Bil je od mladosti do zadnjega diha Slovenec z dušo in telesom! Celó njegova vizitka, pripeta na vratih njegovega urada, je govorila, da posluje v tisti sobi slovenska korenina! In ko je stopil v pokoj, ni sklenil rok navzkriž, temveč se je lotil z mladeniško vznemirjenostjo in živahnostjo, s požrtvovalno ljubeznijo dela v enem naših najodličnejših kulturnih zavodov — v „Glasbeni Matici“, ki ga je poklical kot predsednika v svoj odbor. Za pravico in veljavo slovenskega jezika je vedno delal in govoril z neupogljivo močatostjo in odločnostjo. Stojec na temelju veljavnih določb, je branil zakonito priznane svoboščine slovenske besede nasproti birokratu ali politiku, ki našim narodnostnim težnjam nista naklonjena. Boji sicer mirnega, a v takih primerih razvnetega in neizprosnega Hubada za neoskrbnjen značaj slovenskega šolstva niso dvigali viharja v široki javnosti, nego so pomagali resnici in pravici do zmage tam, koder imajo v rokah usodo naše osnovne narodne kulture! In ko bi še mogla govoriti Hubadova onemela beseda z močjo in prepričevalnostjo uradne osebe, tedaj bi nikoli in nikjer v naši deželi ne grešili proti načelu, da se sme glasom zakonitih določb, ki jim še nihče ni vzel veljave, začeti s poukom drugega deželnega jezika šole tedaj, ko je šolska mladina v branju in pisanju v materinem jeziku dovolj izveščana, kar pa pred tretjim šolskim letom ni mogoče, ako se nečemo izpostaviti nevarnosti, da ne damo mladini temelja, ki je šole na njem mogoča zgradba osnovne in splošne izobrazbe, (Primeri Heinza str. 107. in 111!) Ko bi zmogli Slovenci odklonjavanja, bi na Hubadovih prsih visel tudi križec naše častne legije!

Pred Hubadom je bil ravnatelj ljubljanskih učiteljskih Blaž Hrovath, ki je l. 1893 umrl. Vsi, ki smo se izobraževali pod njim, poznamo Hrovatha, kakor bi ga še sedaj gledali pred seboj. Kadar je prišel v razred

namesto blage duše, sedaj že pokojnega Vilibalda Zupančiča, ki je poučeval pedagogiko, na učiteljsku najvažnejši predmet, nam je natančno povedal, katere besede ali celo stavek lahko črtamo v tem in tem poglavju. Sicer nam ni delal krivice. Po Hrovathovi smrti je prevzel začasno vodstvo zavoda izvrstni metodik in nasproti dijakom pravičen mož, profesor Viljem Linhart, ki si je kot urednik in izdajatelj vsakoletnega „Deutscher Kalender für Krain“ pridobil sloves stebra kranjskega nemštva. Šolska oblast se dolgo ni mogla odločiti, ali naj Linharta definitivno potrdi na njegovem mestu. Kakšni vzroki, osebe in vplivi so vse odločevali, mi ni znano. Res je, da je prišel l. 1895 v Ljubljano Hubad, a Linhart je odšel kot deželni šolski nadzornik v Gradec, kjer živi še danes, a prihaja vsako leto v dolenske Toplice, kjer se z našim tamkajšnjim tovarišem nadučiteljem Matkom rad spominja tedanjih časov in se z njim razgovarja o bivših svojih učencih.

Hubad se je kot ravnatelj učiteljskega lotil svojega posla z vso resnostjo in energijo. Vajen dela, ga je imel tu čez mero dovolj. Saj ni vodstva zavoda, ki bi imelo toliko različnega in vendar k enemu smotru stremečega poslovanja, nego ga ima učiteljskega, ako hoče biti res vzgojevališče učiteljskega naraščaja. Učiteljskega mora biti nekeka visoka šola, ki pripravlja direktno za bodoči poklic in mora po svojem vodstvu in po svojem učnem osebju dajati gojencem to, česar jim ne more nuditi njegova pomanjkljiva organizacija, ki so se za nje preosnovno učiteljska strokovna združenja, žal, zaman trudila. Pri nastopih, pri poizkusnih lekcijah, na konferencah, na zrelostnih in usposobljenostnih izpitih, pri hospitacijah, na uradnih učiteljskih skupščinah, na šolskem vrtu, v svojem uradu ter v strokovni knjižnici je dobil zadosti prilike in pripomočkov, da se je učil sam, da je mogel učiti druge. Pravijo, da je Hubad večkrat sedel pozno v noč v svoji pisarnici in študiral. Moral je imeti mož trdno in najboljšo voljo, podžigano od veselja in ljubezni do stvari, da je preko dostojanstva svoje službe dvigal in poudarjal odgovornosti polno ter iz strokovne izobrazbe izviraljočo vzgojevalno stran svojega poklica! Kar je videl in slišal na obeh vadih, to je smatral za zgled in vzor popolne ljudske šole. A na vse ljudske šole v deželi ga ni mogoče prenesti.

Tako teoretično izobražen se je počutil popolnoma v svojem elementu, ko je stopil po Josipu Šumanu na mesto deželnega šolskega nadzornika (l. 1901.), medtem ko je njegovo mesto na učiteljsku prevzel Levce. Začel je z reformami pri ljudskem šolstvu: odprava božičnih počitnic in prostih semanjih dni, odprava odličnjakov pri končnih letnih razredbah, začetek rednega pouka takoj prvo uro šolskega leta, uvedba formalnih stopenj in formuliranih stavkov — to in ono, onako in ovako, česar ni treba niti danes, niti nikoli več ponavljati! Završalo je, zašumelo je, visoko so udarili valovi, preleč temu in onemu — gore so se tresle...

In kakor rečeno: Hubad je imel najboljšo voljo, toda — slabe svetovalce! Ampak toliko moča je bilo v njem, da je moško zagovarjal svoje nazore. Razvila se je živahna polemika za in proti v besedi in pismu. Na eni strani je stal Hubad, na drugi v tej pravdi naš tribun — Viktor Bežek! Poslušali smo predavanja v Narodnem domu v Mestnem domu ob skupščinah S. S. M., brali smo v „Popotniku“ l. 1903. in 1904. zagovore in ugovore — imeli smo nekakšno pedagoško-didaktično vojno, vojno za načela, ki ni bila brez zanimivosti, ne brez ostrin in udarcev, ki je zahtevala tudi svoje žrtve in je zlasti nas mlajše razvnela do neustrasnega zagovarjanja svojih idej, do brambe pravic in časti slovenskega učiteljskega!

Naša razpaljena kri je zakipela do reakcije. Nismo mogli dovoliti, do bi tisti, ki so se skrivali za Hubadovim hrptom, cepili na nas polena in na naš račun dlako. Če je bilo v Hubadovih reformah nekaj višjega, znanstvenega, utemeljenega, so majhni ljudje njegove preobrazbe tirali vsekakor predaleč, naravnost do banalnosti in smešnosti, ki sta na eni strani profanirali veličino vzgoje in pouka, na drugi strani pa trtili in ubijali dragoceni čas ter dvigali obliko nad vsebino, način nad uspeh! Ako je mačka lovila miš v skoku, namesto da bi mačka v skoku lovila miš, je bilo s tem uničeno veličastvo formuliranega stavka, in nobeno zagovarjanje ni nič pomagalo: kriv si bil sodbe! — Se celo v dunajski vseučiliški knjižnici nisem iztaknil knjige, ki bi govorila, da pregleduj zveze šolski mladini na cesti in jo tamkaj izprašuj o tem in onem. — I. t. d. — Niti danes, niti nikoli več besede o tem! Bilo je in ne pride več!

Ponavljam to zategadelj, da dokažem, kako nujno in potrebno je bilo ugovarjati, in da dokažem, kako moški in plemeniti značaj je bil pokojni Hubad.

V „Učiteljskem Tovarišu“ in v „Slovenskem Narodu“ sem tisti čas priobčil vrsto člankov, ki so izražali mnenje ogromne

večine slovenskega učiteljstva. Da ne bi krivde očitali nedolžnim, sem se pod svoje članke zapisal s polnim imenom, hoteč s tem povedati, da prevzamem zanje vso odgovornost. Kakor so ti članki zbudili na eni strani zadoščenje, tako so provzročili na drugi strani zamero. Pravda je dospela do viška — tla so postala vroča.

Koncem šolskega leta 1902/3 je bila razpisana na mestni nižji realki v Idriji služba učitelja ravnokar ustanovljenega pripravljalnega razreda. Prosil sem za to službo, jo dobil in jo začel leta 1903/04 nastopil kot prvi učitelj imenovanega razreda. V letu 1903. — v velikih počitnicah — se je izvršila v deželnem šolskem svetu na Kranjskem izprememba: razdelili so nadzorstvo srednjih in ljudskih šol ter imenovali Levca za deželnega šolskega nadzornika, ki je prevzel ljudske šole, Hubad pa je obdržal srednje šole. In ker je bil moj razred priključen srednji šoli, me je dobil v roke — Hubad! Radoveden sem bil, kako se bova pogledala, ko si prvič stopiva nasproti. To se je zgodilo začetkom meseca grudnia. Hubad je bil v mojem razredu zdržema tri ure. Na konferenci me je obdelal tako temeljito, da mi je prihajalo vroče. Pred seboj je imel polo papirja, na tem papirju pa so bili napisani moji — grehi. Hudo je tolkel po meni. Mislil sem si: "Fant, tak pa le nisi! Zdej se odreži ali pa nikoli!" Bila je nevarnost, da vsaj mojemu razredu ne priznajo pravice javnosti, ako obvelja nadzornikova sodba. In moja čast! In moja eksistenca! Bogme, nisem štedil z besedami. Odgovarjal sem mirno, z dokazi zavračal očitke za očitkom. Ko sem bil gotov, je vzel Hubad v roko svinčnik in je z njim potegnil debelo črto po usodni polji ter dejal: "No, dobro! Pa ne bomo tega postavili v zapisnik!" Tako sva se možato pomenila in poravnala. Spoznal sem, da je Hubad cenil odkritosrčnost in odločnost ter da je bil dostopen nasprotnim nazorom. Od takrat mi je bil naklonjen, kar je večkrat posvedočil z uslugami, ki mi je bil z njimi na razpolago, kadarkoli sem potrkal na njegova vrata.

Vihar se je polegel. Levca je vrvnal ljudsko šolstvo na podlagi svojih bogatih izkušenj; pretirane zahteve formalnega značaja so padle v koš, dobili smo božične počitnice v starem obsegu nazaj — Levčeva avtoriteta je bila jačja od podpisane papirja, o čemer pa sem govoril že zadnjič. Prišla pa so druge nadloge in težave, ki so nas trle vse do današnjega dne, a nas niso potirle. Vem le toliko, da se je tako Levčeva kakor Hubadova simpatija obrnila na našo stran in je ostala na naši strani, dokler nista moža umrla.

Kako je Hubad gospodaril na polju našega srednjega šolstva, o tem ne pristojna sodba meni. Govorim le o tem, kar sem videl sam. Zato pa smem trditi, da mu je bila idrijska realka, po svojem ustroju in učnem jeziku najizrazitejši naš slovenski srednješolski zavod, najbolj na srcu. Da je bila nižja realka razširjena v višjo ter končno podržavljena, to pripisujemo v veliki meri Hubadovi zaslugi. Naši "prijatelji" so bili v dvomu, da se to posreči. Tudi zaradi mene so bili v skrbeh. Eni so me pošiljali v Dalmacijo, drugi so me kratkoma postavljali na cesto. Toda vse se je izteklo in se izteče dobro in prav, zakaj logika zgodovine senkcionira prejali slej pravilnost ravne poti! ("Information").

Dokler je bila realka v Idriji še mestni zavod, je prihajal Hubad k nam redno vsako leto že meseca decembra, tako okrog 4., ko je tu lokalni praznik sv. Barbare. Ostajal je pri nas navadno po ves teden. Nadzoroval je vestno in temeljito vse razrede, vse učitelje in vse predmete. Napraviti je moral brž ob začetku šolskega leta svoje poročilo, ki je bilo od njega odvisno, ali dobi zavod pravico javnosti ali je ne dobi. Šlo je vsako leto brez zadržka — dokaz, da je bila dolžnost storjena v polni meri. Zavod je bil nov lep: Poslopje moderno, čedno, vabljivo, oprava elegantna, vsi kabineti in obe knjižnici brezhibno urejeni in bogato založeni, razredi ne prenapolnjeni, naši uspehi dobri, disciplina v redu, harmonija v učiteljskem zboru naravnost vzorna, poslovanje ravnateljstva točno in korektno — tako je šola sprejemala leto za letom nadzornika Hubada.

Tista leta sem jaz poučeval na zavodu petje, dijaki sami so sestavili orkester. Dobili smo kako pripravno igro — nekaj sem jih napisal sam — pa smo se vadili in učili, da je bilo veselje. In na praznik 8. grudnia smo napravili koncert z gledališko predstavo na korist Dijaškega podpornemu društvu. Vsake tike predrebe se je udeležil tudi Hubad in je imel za to, kar je videl in čul, vedno pohvalno besedo, ki je bila dijakom v veselje in ponos.

Bili so lepi časi neprestanega dela, idealnega soglasja in bogatih uspehov, pa tudi priznanja, kar naposled ni postranska stvar, ker je treba učeči se mladini dvigati voljo ter razvijati in utrjati energijo. Kar je videl Hubad zunaj in znotraj šole, to je

napravljalo nanj najpovolnejši vtisk, zato je umljivo, da je bil idrijski realki posebno naklonjen ter jo je negoval in pospeševal kolikor je bilo v njegovih najboljših močeh. Bil je idrijski realki in s tem mestu Idriji, ki je za svoj zavod žrtvovala stotisoče, v resnici prijatelj.

Ocenjevanje dela, ki ga je pokojni Hubad z uspehom objavil na literarnem, zlasti na jezikoslovnem polju, ne sodi v ozke meje tega nekrologa, ki sem ga takisto posnel iz svojih spominov nanj. Ko so izšle njegove, oziroma Schreinerjeve Čitanke za ljudske šole, je ta list obširno pisal o njih. Deloval je Hubad tudi v mladinskem slovstvu ter je dajal svojim spisom te vrste patriotično in narodnopravilčno vsebino. Nekaj teh Hubadovih knjig je izdala CMD. Ko sem ga malo pred vpokojitvijo po opravih obiskal v njegovem uradu, sva brž po končanem pogovoru začela razpravljati o našem mladinskem slovstvu. "Kako gre v teh časih in razmerah z vašo tiskarno?" me je vprašal. — "Nič hudega! Ko bi nam vojna ne pobrala skoro vseh uslužbencev, bi ne bilo nobenih skrbi. Ampak težave so, ker nima kdo delati," sem odgovoril. Potem mi je razodel, kake načrte snuje glede na mladinsko našo književnost, ki naj podaja našemu naraščaju strokovne izobrazbe in jo usposobi za življenje. Veselil se je svoje vpokojitve tudi zato, da bo mogel te načrte uresničiti, računajoč pri tem na pomoč "Učiteljske tiskarne". — Ni mi znano, koliko načrtov je izvedel v dveletni dobi svojega pokoja, a značilno je za Hubada, da je hotel večer svojega življenja posvetiti izobrazbi slovenske mladine, kakor je mislil nanjo takrat, ko je začel mlad in krepk mož delovati za nje vzgojo in pouk. Z idealni resničnega slovenskega rodoljuba je stopil na pot svojega življenja, z njimi je legel v grob. Naša skrb bodi, da dediščino otmemo in z njo obdarujemo tiste, ki jim je namenjena!

Levec in Hubad sta se z lastno silo pospela do mest, ki sta jih zavzemala v slovenskem kulturnem svetu. Na čelo našega šolstva ni ju postavila nikakršna protekcija in nobena politiška moč, ki dostikrat ne vpraša niti po zmožnosti ali usposobljenosti, niti po stvarnih vzlogih, temveč ji je dovolj, da uveljavi svojo trmo. Ni vselej sreče in blaginje, kadar delujejo politiške sile; posebno velja to z ozirom na šolstvo.

Levec in Hubad sta imela svoje napeke, kakor jih imamo vsi, ki živimo človeško življenje. Toda pred pogreški stoje dobrota, sila duha, plemenitost srca in iz njih izvirajoča dejanja, ki jim odkaže pristojno mesto vrednosti in časti kulturna zgodovina naroda! V vsaki kulturni zgodovini pa stoji poglavje o šolstvu na odličnem mestu — tako tudi v naši! In čim manjši in šibkejši smo v primeri z drugimi prosvetnimi narodi, tem škropuloznejši bi morali biti ob izberi mož veljakov, ki s svojo izrazitostjo, inicijativo, duševno silo in značajnostjo pišejo nova poglavja v našo kulturno povestnico ter kažejo pota in sredstva, ki po njih in z njimi odpiramo svojemu narodu vstop na široko polje uspešnega tekmovanja z vsemi drugimi kulturnimi plemeni!

To je, kar moramo hoteti vsi Slovenci iz ljubezni do naroda in njegove bodočnosti! Ako bi pa pred stvarnost, skupnost in celoto postavljali kaj drugega iz kateregakoli nebitvenega, nestvarnega ali celo samopašno-upornega vzroka in povoda, potem se ne bomo smeli čuditi, in ne bomo smeli jokati, ako nas izobraženejši in samozavestnejši, in zato silnejši sosedje zmeljejo v kulturni tekmi, ki je — vojna bodočnosti!

E. Gangl.

Naše obrtno-nadaljevalno šolstvo in njega reforma.

I. Obrtno-nadaljevalne šole imajo namen, da pospešujejo izobrazbo obrtnih, tvorniških in trgovskih vajencev. Po našem obrtnem redu morajo vajenci obiskovati obstoječe splošne obrtno-nadaljevalne šole, (oziroma pripravljalne tečaje) kakor tudi strokovne nadaljevalne šole, dokler ne dosežejo popolnoma učnega smotra. Ako šolski prostori in druge okoliščine dopuščajo, smejo tudi pomočniki in samostojni obrtniki obiskovati te šole. Na zahtevo pomočnika, ki še ni izpolnil 18. leto, mu mora obrtnik dovoliti potrebni čas za obisk obrtno-nadaljevalne šole.

Solski pouk na teh šolah traja vobče 2 do 4 leta, in sicer skozi 7 do 8 mesecev na leto in s 6 do 10 tedenskimi urami.

V času svetovnega prometa je povsem umljivo, da si mora obrtnik vsestransko popolniti svojo strokovno izobrazbo. Za praktično strokovno izobrazbo našega obrtniškega naraščaja ima v prvi vrsti skrbeti

učni gospodar. Obrtnik, ki nima potrebne strokovne znanosti, da bi mogel skrbeti za praktično izučbo vajencev in ki po uredbi in načinu svojega obratovanja tega ne more storiti, tak obrtnik po sedaj veljavnem obrtnem redu ne sme imeti vajencev. Vendar tudi najboljši učni gospodar ne more vajenca priučiti vsega, kar ta pozneje neobhodno rabi. V ta namen so se ustanovile obrtne šole. Te naj izpopolnjujejo v svojih enoletnih pripravljalnih tečajih znanje manj izobraženih vajencev v učnem jeziku, v pisanju, računanju in risanju, v svojih dveh do treh razredih pa poučava obrtne vajence teoretično in kolikor mogoče tudi praktično v obrtnem spisju, obrtnem računstvu, obrtnem zakonoznanstvu in strokovnih vedah.

Obrtno-nadaljevalne šole so ali splošne ali strokovno obrtne nadaljevalne šole. V prvih so vajenci vseh v šolskem okolišju zastopanih obrti združeni, kar je razlog, da je pouk v takih šolah bolj teoretičen in le deloma prirojen praktičnim potrebam posameznih obrti, kvečjemu da obstaja nekaj večji razloček v pouku med trgovskimi vajenci, ki ne rabijo v toliki meri risanja, in pa med rokodelskimi vajenci. V krajih kjer ni dovolj vajencev ene in iste stroke, se more pač edinole splošna obrtna nadaljevalna šola ustanavljati, zakaj tudi ta v izdatni meri skrbi za vaječev obrtno izobrazbo.

V krajih, kjer je ena obrtna stroka, oziroma so sorodne obrtne stroke v večjem številu zastopane in je število vajencev v dotičnih obrtih nad 20 do 30, tam naj se pa rajše ustanavlja strokovna obrtna nadaljevalna šola. Na Kranjskem obstajajo strokovne obrtne nadaljevalne šole le v Ljubljani, in sicer ena za trgovske obrti, ena za stavbne obrti, ena za mehanično-tehnične obrti in ena za umetne in oblačilne obrti. Na Primorskem sta dve strokovni obrtni nadaljevalni šoli s slovenskim učnim jezikom, in sicer v Gabrovici za zidarje in v Nabrežini za kamenarje.

V Št. Vidu nad Ljubljano je z ondotno obrtno nadaljevalno šolo združen poseben razred za mizarске pomočnike. V Zagorju ob Savi pa se za steklarje vrši poseben triurni pouk na teden.

Ko po vojni nastanejo zopet redne razmere, ne bo treba le skrbeti, da že obstoječe obrtno-nadaljevalne šole prično zopet z rednim šolskim poukom, temveč da se tudi še ustanove nove obrtne nadaljevalne šole.

Na Kranjskem bi bilo v prvi vrsti treba, da se v Ljubljani ustanove še obrtne nadaljevalne šole za gostilničarske, pekovske in slaščičarske ter za mesarske vajence. Jesenice na Gorenjskem se izredno hitro razvijajo, ker leže na narodno-gospodarskem jako važnem križišču, ozir. razpotju prometnih črt Beljak (Celovec)-Karlovec in Beljak (Celovec)-Trst in imajo razvito železno industrijo. Poleg Ljubljane je to edini kraj na Kranjskem, ki ima mnogo pogojev za razvoj v večje mesto. Vkljub temu pogrešajo Jesenice obrtne nadaljevalne šole, akoravno bi v tem kraju ne morala biti le obrtno-nadaljevalna šola, temveč tudi kaka državna obrtna šola mehanično-tehnične stroke, oziroma vsaj podružnica ljubljanske državne obrtne šole.

Tudi v drugem oziru trpi naše obrtno-nadaljevalno šolstvo. Obrtno-nadaljevalne šole se imajo namreč boriti z velikanskimi finančnimi težkočami, ker žive takorekoč le od prostovoljnih podpor, a ni nobenega zakona, ki bi določil, kdaj in kje se naj ustanavljajo te šole, kako naj bodo urejene in na kakšen način naj se krijejo stroški za njihovo vzdrževanje.

II. Na Dolenjem Avstrijskem in Solnograškem imajo posebne zakone o obrtnih-nadaljevalnih šolah, in bi bil sosebno tozadevni solnograški zakon za naše razmere pripraven. Naj navedem par važnih določb solnograškega zakona o obrtnih nadaljevalnih šolah.

Po tem zakonu se mora ustanoviti splošna obrtna nadaljevalna šola, kadar se nahaja v kakem kraju, oziroma bližnjih krajih v okolišju 3 km tekom treh let najmanj 20 vajencev, ki imajo priliko obiskovati druge obrtne nadaljevalne šole. Posebne strokovne obrtne nadaljevalne šole ali pa vsaj strokovni oddelki na splošnih nadaljevalnih šolah naj se ustanavljajo, kadar so na razpolago za strokovni pouk potrebni prostori, učila in učne osebe a na vsak način se mora to zgoditi, kadar je 30 vajencev iste obrti, oziroma sorodnih obrti. Za slučaj, da bi se take strokovne nadaljevalne šole ali strokovni oddelki ne mogli ustanoviti, naj se po možnosti uvede strokovni pouk v skupinah. Tozadevno bi bilo želeto, da se solnograški zakon izpolni z določbo, da se mora strokovni pouk po skupinah vršiti, kadar znaša število učencev iste obrti ali sorodnih obrtov najmanj 20 in da se nasprotno vajenci, ki z ozirom na potrebe svoje obrti ne rabijo pouka v gotovih predmetih, oproste dotičnega pouka. Zakon bi se tudi moral izpolniti s predpisi o ustanovitvi vzporednic. Potrebno je namreč, da se bodisi v pripravljalnem raz-

redu bodisi v rednih letnikih ustanove vzporednice, kadar prekorači število učencev enega razreda 40. Pri pouku v risanju in drugih učnih predmetih, ki zahtevajo poučevanje posamič, ne sme biti nad 30 učencev v enem razredu.

Solnograški zakon pogreša tudi določbe o pripravljalnih razredih, in vendar so taki predpisi nujno potrebni, zakaj mnogo vajencev pride s kmetov in ne more slediti pouku v obrtnih nadaljevalnih šolah. Na Slovenskem so se zaradi tega tudi povsod pri obrtnih nadaljevalnih šolah ustanovili pripravljalni razredi. Ako bi se na Kranjskem sklenil sličen zakon, bi se moral v njega sprejeti tudi predpis, da se ima za one vajence, ki niso dosegli učnega smotra ljudskih šol in ki ne bi mogli slediti pouku v obrtnih nadaljevalnih šolah, po potrebi ustanovi pri nadaljevalni šoli enoletni pripravljalni razred. V tem razredu bi se poučevali vajenci v učnem jeziku, v pisanju, računanju in risanju.

Ne gre le za vprašanje, kdaj in kje naj se ustanavlja obrtno-nadaljevalna šola, temveč tudi za kritje vzdrževalnih stroškov. Na Solnograškem tvori okoliš obrtne nadaljevalne šole poseben šolski okraj in razpolaga vsak tak eno ali pa tudi več sosednih bližnjih občin obsegajoči okraj s posebnim zakladom za obrtne nadaljevalne šole. Iz tega zaklada se krije večina stroškov za vzdrževanje v šolskem okolišju se nahajajoče, oziroma se nahajajoči nadaljevalnih šol. V prvi vrsti se imajo javna šolska poslopja in učila ter šolska oprava dotičnih javnih šol uporabljati. Ako obsega okoliš nadaljevalne šole več občin, takrat morajo sosedne občine povrniti primeren del za nastanitev, za kurjavo in razsvetljavo naraslih stroškov občini šolskega kraja. Kakor smo videli, trpi stroške za obrtne-nadaljevalne šole občina, kjer se šola nahaja, in pa zgoraj omenjeni šolski zaklad. Ta šolski zaklad se pa sme pod gotovimi pogoji tudi uporabljati za ustanovitev vzdrževanje in podpiranje vajenskih domov, vajenskih zavetišč itd., nadalje za strokovno izpopolnitev učiteljev na obrtnih-nadaljevalnih šolah. Kako važno bi bilo za nas, ako bi imeli vsaj v večjih krajih vajenske dome, ki bi bodisi brezplačno, bodisi proti nizki odškodnini dajali vajencem stanovanje in hrano in pa zavetišča, kjer bi se vajenci ob nedeljah in praznikih v svojem prostem času odpočili in duševno izobraževali.

Po solnograškem zakonu se stekajo v šolski zaklad: 1. doneski za učila; 2. prispevki države in pa morebitne prostovoljne podpore obrtnih zadrug itd. Ker ti zneski seveda ne zadostujejo za pokritje vzdrževalnih stroškov, se ostali del teh stroškov porazdeli, da trpi dežela 50%, občine šolskega okraja 10% in 40% celota onih obrtnikov v solnograški vojvodini, ki morajo prispevati k trgovski in obrtni zbornici. Teh 40% plača pravzaprav trgovska in obrtniška zbornica, a jih pobira potom doklad k pridobnini.

Na Kranjskem ni bilo nobenega zakonitega ključa za porazdelitev vzdrževalnih stroškov, in so pred vojno znašali ti stroški na leto približno 73.000 kron. Porazdelil se je ta znesek naslednje:

24.500 K je plačala država kot redno in 7500 K kot izredno podporo;
1200 K so znašali šolski dohodki;
11.000 K je plačal deželni odbor;
4.000 K trgovska in obrtniška zbornica;
14.000 K so dale občine;
4000 K zadruge in razni drugi faktorji;
7000 K je bilo nepokritih.

Razvidno je tedaj, da so znašali državni prispevki in šolski dohodki okoli 33.000 K in da je od ostalih 40.000 K trpela dežela približno 28%, trgovska in obrtniška zbornica 10%, občine 35%, razni faktorji 10%, in bil je znesek 17% še nepokrit. Za slučaj, da bi se na Kranjskem stroški za vzdrževanje porazdelili po istem ključu kakor na Solnograškem in bi se državna podpora izplačala v istem merilu kakor sedaj, nadalje če bi se z ozirom na ustanovitev novih obrtnih nadaljevalnih šol, z ozirom na povišanje plače itd. celokupni stroški zvišali na 10.000 K, potem bi se ti stroški porazdelili naslednje: 45.000 K država, 1000 K šolski dohodki, 27.000 K dežela, 5400 K občine, 21.600 K trgovska in obrtniška zbornica.

Popolnoma nova je uvedba posebnega deželnega šolskega sveta za obrtno-nadaljevalne šole na Solnograškem. Ta šolski svet sodeluje pri izvršitvi določb solnograškega zakona o obrtnih-nadaljevalnih šolah in je obenem strokoven svet deželne vlade v vseh zadevah, ki se tičejo obrtnih-nadaljevalnih šol. Člani tega sveta so: 1. po en zastopnik pristojnih ministrstev; 2. dva zastopnika deželne vlade; 3. dva zastopnika deželnega odbora; 4. en zastopnik nadškofijskega ordinariata; 5. nadzornik obrtnih-nadaljevalnih šol; 6. predsednik trgovske in obrtniške zbornice, oziroma njegov zastopnik; 7. zastopnik mesta Solnograd; 8. dva od deželne vlade, dogovorno z deželnim odborom imenovana voditelja obrtnih-nadaljevalnih šol mesta Solnograd; 9. dva zastopnika učiteljev